

VILLA THERESIA (ST. GERLACH 76)

Els Diederien (tekst en foto's)

In de jaren twintig en dertig van de 20ste eeuw is aan de rijksweg in de gemeente Houthem flink gebouwd. Onder meer op het bouwland, dat kort daarvoor eigendom was van baron Robert de Selys de Fanson, zijn toen een aantal vrijstaande landhuizen opgetrokken. Een van de nieuwe woningen draagt de naam 'Villa Theresia', te lezen op een gevelsteen in de voorgevel. In die tijd heette de straat Provinciale weg - in de volksmond Schoolstraat - naar de vroegere lagere school die hier vlakbij lag. Tegenwoordig is dat St. Gerlach. Het betreft de een na laatste woning van dit straatgedeelte richting Meerssen, met huisnummer 76. Twee huizen verder naar het westen begint het gedeelte met de naam Vroenhof. Zo op het oog vreemd en willekeurig, maar bij nader inzien goed te begrijpen als men kijkt naar de situatie: komende vanaf de St. Gerlachstraat *'vaoet de koel van de Schuttershof'* richting Vroenhof kun je een rechte lijn trekken tot het eerste huis van de straat 'Vroenhof'. De weg lag vroeger een stuk lager en vormt met de provinciale weg een y-splitsing.

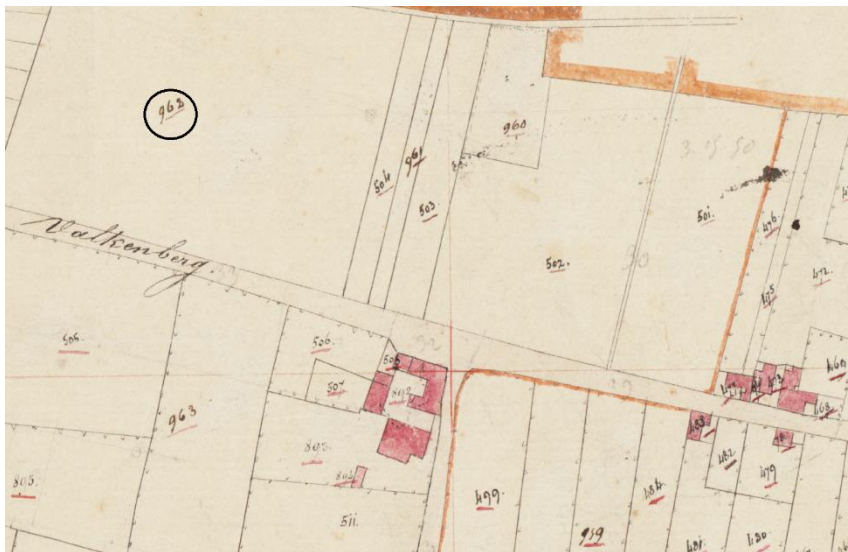

Voor aanzicht 1974

Achter aanzicht 1975

Woonhistorie

1840 Minuutplan Houthem sectie A, detail St. Gerlach gehucht. Op het bouwland met nummer 962, gelegen aan de straatweg 'Meerssen-Valkenberg', worden in de 20ste eeuw o.m. de huizen gebouwd met de kadasternummers 1853 (Philippens), 1854 (Otermans), 1855 (Muller) en 1856 (Hardy).

De nieuwe percelen zijn gesitueerd in een helling op het voormalige bouwland (in het minuutplan uit 1840 is dat nummer 962 boven de naam 'Valkenberg') ^[1] aan de provinciale weg van Meerssen naar St. Pieter-Valkenburg en reiken tot de spoorweg Maastricht-Heerlen. De vier vrijstaande dateren uit de periode 1926-1930. Op dit moment is het weggedeelte onderdeel van een lange lintbebouwing, waarbij Vroenhof en St. Gerlach aaneen gebouwd zijn. De woningen kijken uit over de Geulbeemden en de hellingbossen in het Geuldal.

Mergelsteen

Tot ca 1910 was mergelsteen het traditionele en goedkope bouw materiaal in de omgeving. Gemakkelijk te verkrijgen, geen of weinig transportkosten. Baksteen was duurder, in het begin vrijwel alleen voorbehouden aan een zichtbare straatgevel, zoals dat ook het geval was bij de versterking van vakwerkhuisen.

Langzaam wordt het echter gemeengoed en toegepast op het hele gebouw, hier te zien bij de panden vanaf ca. 1927. Ook het bouwen met (gedeeltelijk) spouwmuur wordt dan algemener.

St. Gerlach 78

Het buurpand met huisnummer 78, opgetrokken van mergelsteen in 1926 met toenmalig kadasternummer 1853, heeft een bakstenen straatgevel. Het is gebouwd door Thei Philippens die gehuwd was met Maria Sleijpen. Zij hadden achterdoor een fietswerkplaats en winkel. In 1974 koopt, na hun vertrek uit de pachthoeve van château St. Gerlach, het echtpaar Frans en Bertien Laeven-Janssen de woning van de weduwe. Zij wonen er met de kinderen Germaine, Guillaume en Math. 1974 is ook het jaar waarin de families van de gebroeders Guus, Pierre en Frans Laeven hier even naast elkaar wonen. Vanaf 1997 zijn Jacques en Monique van der Reijden-van de Broek en zoon Bram de volgende bewoners.

St. Gerlach 74

Aan de andere kant staat het buurhuis met nummer 74, vroeger kadasternummer 1855. Het is in 1929 in baksteen opgetrokken in opdracht van Jozef Muller die getrouwd was met de Indonesische Christientje Tutupoly. Hij leerde haar kennen toen hij beroepshalve gestationeerd lag op het eiland Banda. Vandaar de naam 'Huize Banda'. In Houthem woonden zij van 1927 tot 1929 in Villa Maria, vier huizen verder naar het westen op Vroenhof 4. Jozef heeft niet lang kunnen genieten van zijn nieuwe onderkomen, hij stierf in 1930. De weduwe bleef in het huis wonen tot 1943. Achtereenvolgend wonen er dan G. Herben (eigenaar) en de huurders Schmallbach, Schetters, van Hinsberg-Peeters en Verheesen-Zuurdeeg.^[2] In 1955 koopt het echtpaar Aug. en Flora Laeven-Dols het pand. Hij is van beroep gemeenteambtenaar. Zij wonen er met de kinderen Marca, Léon en Eveline. Vanaf 1991 zijn zoon Léon Laeven en Marjo Boumans met dochter Nina de eigenaren en bewoners.

St. Gerlach - Vroenhof in 1964 (foto: Archief Heemkundevereniging Houthem-St. Gerlach)

St. Gerlach 76

Detail Villa Theresia

Villa Theresia, huisnummer 76, staat in het kadaster te boek als zijnde gebouwd in 1929, sectie A 1854, woonoppervlakte 194 m², perceelsoppervlakte 650 m² met een omtrek van 178 meter, dat wil zeggen een breedte van 8 bij een diepte van 81,25 meter. Het huis is gebouwd in opdracht van Jan Augustin Otermans, geboren in 1870 in Heerlen. Hij is afkomstig uit een winkeliersfamilie. In 1911 heeft hij een winkel in Heerlerheide, daarna in 1913 in Rumpen-Brunssum.

Na het overlijden van zijn eerste echtgenote Anna Maria Mechtildis Velraeds in 1916, trouwt hij in 1923 in Brunssum met Sophia Hubertina Stevens. In 1933 verkopen zij het pand aan het echtpaar Johan Baptiste Scaf en Anna (Maria Sofia) Franssen.

Vanwege een aanpassing aan de provinciale weg moeten zij in 1938 een klein gedeelte van 11 m² van hun grond aan de provincie afstaan. ^[3]

Het kadasternummer verandert van 1854 naar 1990. De hardstenen reinsteinen, die de breedtegrens van de provinciale weg aangeven zijn nu nog te zien voor een aantal huizen in/langs de stoep Vroenhof, St. Gerlach, Strabeek, Broekhem. Als herkenningsteken staat de aanduiding P E (Provinciale Eigendom) erin gekerfd. Op de plaatsen waar de rooilijn wordt onderbroken staan stenen met de initialen P G. ^[4]

Van 1947 tot 1974 wonen Pierre Laeven en echtgenote Jacqueline Monissen in het huis. Pierre is melkhandelaar en vrachtrijder. Zij hebben twee kinderen, die hier opgroeien: Marlou en Paul. Zoals op meer plaatsen in Houthem worden ook hier 's zomers enkele kamers aan toeristen verhuurd. De grote mansarde-zolder wordt verdeeld in twee slaapkamers. Alle slaapkamers krijgen stromend water. Rond 1967 verrijst in de hoek aan de achterzijde van het pand een zomerkamer, ontworpen door architect Theunissen. Deze is vanuit de woonkamer te bereiken via houten vouwdeuren met glas op de plaats van het vroeger aanwezige tuinraam. Na het verwijderen van de schuifdeuren tussen de en-suite-kamers ontstaat er één grote woonkamer. Ter ondersteuning van de etagemuur wordt er een eiken draagbalk geplaatst, afkomstig uit een vervallen gedeelte van de boerderij bij kasteel St. Gerlach. Een jaar later wisselt de woning van eigenaar in de persoon van Harie G. Swart. Hij is oud-gemeenteraadslid en -wethouder van de gemeente Valkenburg-Houthem en getrouwd met Pauline Maria Leonie Dirix en ook (mede) eigenaar van Dancing Pavillon.

De familie Laeven blijft er echter wonen totdat de weduwe Swart-Dirix in 1974 komt te overlijden. Mathieu Laheij, ass.-accountant en Els Diederer, leerkracht, beiden 27 afkomstig van Valkenburg, kopen vervolgens het huis van de erven Swart-Dirix.

'Villa Theresia' met 'de eend' (Citroën 2CV) voor de keermuur (1976).

Uit de met geel glas gevulde bovenlichten van de deur en de raamkozijnen, geschilderd in de kleuren groen-wit, zijn de aanvankelijk aanwezige roedes verdwenen. In 1984 zijn deze weer terug.

Gevelsteen tussen de erkers met de naam 'Villa Theresia'.

Reinstein bij huisnummer 76 met inscriptie P E wat provinciaal eigendom betekent.

Bouwstijl

In 1988 vindt er een Monumenten Inventarisatie Project (M.I.P.) plaats, waarbij vele beeldbepalende panden langs de provinciale weg genoteerd worden met

hun speciale kenmerken^[5] Villa Theresia staat erin vermeld met de volgende bouwkundige gegevens:

‘De gevels en materialen bestaan uit baksteen en hardsteen. De vensters en de deur zijn van hout en rechthoekig. Gebroken schilddak met grijze muldenpannen gedekt. De frontgevel heeft een naar voren springend linkerdeel, uitlopend in een topgevel. Het rechterdeel heeft een erker in de 1ste en 2de bouwlaag. Hardstenen vensterbanken en blokdecoraties rond deur en vensters. Tussen de erkers een gevelsteen met de naam: ‘Villa Theresia’. De dakrand steunt op houten consoles. Dakkapel in chaletstijl. Gelede bovenlichten met gekleurd glas.’

De bouwstijl is typisch voor de jaren twintig van de 20ste eeuw met elementen uit de art-deco / Amsterdamse schoolstijl, te zien aan voornoemde kenmerken maar daarnaast aan het siermetselwerk op de hoeken van de erkers en de gemetselde rollagen in de gevels. De genoemde hardstenen elementen zijn in werkelijkheid imitatiewerk. Tussen de windveren van de dakkapel bevindt zich een siermakelaar, een houten ornament uit de zogenoemde chaletstijl, die rond 1910 in zwang was. De letters ‘Villa Theresia’ in de plaquette zijn uitgevoerd naar de mode van de tijd. Waar de naam vandaan komt is niet bekend, in ieder geval niet van de vrouw des huizes. Misschien wel naar de heilige Theresia van Lisieux, die in die jaren zeer populair was en die enkele jaren eerder in 1925 heilig is verklaard.

De buitenmuren zijn deels eensteens baksteen (oude bouwwijze), de voor- en zijgevels van de hoofdbouw hebben een (smalle) spouw: buitenmuur baksteen, binnenmuur mergel.

Om het hoogteverschil op te vangen vanwege de bouw in een helling, liggen er aan de straat hoge terrassen voor de huizen, gesteund door een keermuur. Bij ‘Villa Theresia’ is deze 1.20 meter hoog. Terwijl bij de meeste buurhuizen het hekwerk tussen de pilaren uitgevoerd is in hout, bestaat dat bij ‘Villa Theresia’ uit een staketsel van getande ijzeren buizen. Een bakstenen trap loopt naar de voordeur.

Opmerkelijk is dat nummer 72 (vroegere kadasternummer 1856), tegenwoordig ‘Casa Blanca’ genoemd, tevens uit hetzelfde bouwjaar stamt echter veel moderner toont. Het wit gepleisterde huis is van het type nieuwe zakelijkheid ofwel functionalisme en ontworpen door architect Frits Peutz in opdracht van bouwheer P. Hardy.

Interieur

De voordeur van Villa Theresia ligt aan een verdiepte entree in het vooruit-springende gevelgedeelte. Binnen bestaat de begane grondlaag uit de gebruikelijke lange gang tot aan de keuken. Langs zij zijn er twee deuren naar de woonkamer ‘en-suite’, verder geven deuren toegang tot de kelder, een bergkast, het toilet, de tuin en de keuken. Achter de keuken ligt een bijkeuken. Vanuit de gang loopt een houten trap naar boven, allereerst naar een tussenverdieping waar zich

de badkamer bevindt. Enkele traptreden hoger ligt de tweede bouwlaag met drie slaapkamers. Een met erker aan de straatkant. Een kleinere daarnaast en een met zicht op de tuin. De derde woonlaag omvat een mansardekamer en een zolder.^[6] Het pand is gedeeltelijk onderkelderd.

In het interieur komen de volgende elementen van de Amsterdamse schoolstijl of art deco in beeld. Tussen de twee bovenste panelen van de houten voordeur zit een draaibaar geribbeld-glasraampje met daarvoor een ijzeren rooster. In de middenbalk bevindt zich een messing brievenbus met de inscriptie '*Brieven*'. Vakmanschap in handwerk blijkt uit de modieuze vloer met plint van de entree, gang, toilet, keldertrap, bergkast en keuken, die is uitgevoerd in gebroken-witte terrazzo met bordeaux-rode/roze rand. Het onderste deel van de muren in het trappenhuis is geschilderd in marmerimitatie in de kleuren roze-gebroken wit. Omdat in die tijd elke woonruimte apart verwarmd wordt door een (kolen)kachel, treft men daar schoorsteenmantels aan. In de woonkamers zijn deze van zwart marmer, een ervan afgebiesd met oranje. Verder heeft de olmenhouten trap een karakteristieke leuning. De houten binnendeuren bestaan uit vier panelen. In de bovenlichten van de ramen en buitendeuren zit een roedeverdeling, die in de voorgevel gevuld is met gekleurd glas.

Verbouwing keuken 1974

Trapleuning met art-deco
motief

Oude elektra

Verbouwingen

Voordat Els en Mathieu er gaan wonen, zullen zij een en ander verbouwen. Van de bijkeuken, keuken en zomerkamer wordt één ruimte gecreëerd door het weghalen van het keukenraam en de deur naar de bijkeuken. De badkamer verhuist van de begane grond naar zijn oude plek op de tussenverdieping. Het pand krijgt centrale verwarming op gas. De raamkozijnen worden geschilderd in een combinatie van de kleuren groen-wit.

Op 26 juni 1975 vindt hun huwelijk plaats en betrekken zij de woning. Zij hebben elkaar leren kennen bij de gemengde volleybalclub De Valken in Valkenburg. De interesses van de nieuwe bewoners zijn verwerkt in een glas-in-loodraam in het binnenkozijn van de ongebruikte deur naar de woonkamer, gemaakt in 1981 door

Bert Diederer, de jongste broer van Els. Het glas-in-lood in het voordeurraampje is ook van zijn hand.

In 1982 wordt dochter Mybeth geboren.

Houten pui met vouwdeuren

Glas-in-lood in voormalige deurkozijn

Vernieuwde voordeurraampje

De jaren tachtig zijn een periode van restauratie en vernieuwing. In 1979 is de bouwvallige straatmuur aan vervanging toe. Na afbraak en herbouw (met spouw) wordt het oude staketsel weer tussen de pilaartjes bevestigd. Ook de muurankers komen op dezelfde plaats. Tegelijk wordt er een oprit en een uitrit (aan de provinciale weg) aangelegd, waarvoor er een stuk keermuur wordt verwijderd. Tussen de pilaren voor de trap naar de voordeur komt een traditioneel ijzeren 'breer' (spijlenpoort), gesmeed door siersmid Jef Wanders uit Noorbeek. Het oude, bijgebouwde berghok achter de keuken ondergaat in 1980 een renovatie en promoveert tot bijkeuken. In plaats van de ouderwetse elektrische installatie met opgelegde ijzeren buizen, porseleinen/bakelieten schakelaars en dito stopcontacten komt er een geheel nieuwe installatie, ontworpen en aangelegd door broer Harry Diederer (elektrotechnisch ingenieur). In 1984 worden de houten kozijnen van beide erkers vernieuwd naar oud model (inclusief de roedeverdeling, die verdwenen was) door de firma Soons uit Houthem. Een jaar later is het nieuwe keukenraam aan de beurt. Tussendoor wordt op het fundament van het vervallen houten schuurtje een stenen tuinhuisje opgemetseld. In 1989 krijgen de keukenkastjes nieuwe iroko-houten paneeldeurtjes en in de vrije doorgang tussen keuken en zomerkamer komt een pui met vierdelige, eveneens houten vouwdeuren-met-glas, alles getimmerd door meubelmaker T. Mies uit Beek. Op deze manier zijn beide ruimtes ook afzonderlijk te gebruiken, onder andere als wintertuin voor de kuipplanten. Mies construeert vier jaar later tevens

een merbau replica van de voordeur. De oude 'windscheve' deur doet daarna enkele jaren dienst in de veldschuur van rozenkweker Paul Geuskens aan de Stevensweg.

De ontwerpen voor zowel de kleurstelling 'rood-geel-blauw' voor de glasraampjes in de bovenlichten als voor de indeling van de vouwdeuren in de keuken zijn van Els.

Tijdens een dakrenovatie in 1994 wordt de kap beschoten en geïsoleerd. De vervanging van het tweede raam in de voorgevel volgt in 1997 van de hand van Schreurs uit Broekhem. Vermeldenswaard is tenslotte de mediterrane beplanting voor de terrasmuur aan de straat, die op het zuiden gericht is. Nadat er in 1988 enkele lavendelstruikjes zijn geplant, hebben deze zich in de loop der jaren flink uitgebreid en zijn nu nog volop over de gehele breedte aanwezig. En zelfs bij de burens wordt dit fleurige aanzicht voortgezet.

Op dit moment, een halve eeuw na aankoop, wonen Mathieu en Els er nog steeds met veel plezier.

Bronnen

- [1] OAT (Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel) 1840, bouwland nummer 962 heeft in die tijd als eigenaar wed. M.J. Schoenmaekers, St. Gerlach 239
- [2] John Odekerken, 't Sjtengelke nr. 17, 2002, Gevelstenen, Huize Banda
- [3] Fons Heijnsens, archief Heemkundevereniging Houthem-St. Gerlach
- [4] Volgens het kadaster (2023): P E = Provinciale Eigendom. E.D.: Navraag bij het kadaster en provincie over de betekenis P G levert niets op. Vermoedelijk Perceels Grens
- [5] Uittreksel uit het M.I.P. 'Monumenten Inventarisatie Project' dat in 1988 plaats vindt. Alle bouwkundige structuren en relicten uit 1850-1940 komen aan de orde. Wat de oude gemeente Houthem betreft tellen wij langs de Provinciale weg in Vroenhof 24, in St. Gerlach 31, in Strabeek 13 en in Broekhem 98 historische of beeldbepalende objecten
- [6] Een mansardedak, ook wel gebroken kap of Franse kap, heeft gebroken dakvlakken om binnen meer sta-ruimte te krijgen. Het daktype ontstond in de Franse barokarchitectuur en is vernoemd naar de Franse architect François Mansart (1598-1666)

.
. .
.

'Villa Theresia' in 2008

Het gerenoveerde tuinhuisje